

Скорнякова Юлія Борисівна
*кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри обліку та оподаткування;*

Пітіляко Світлана Миколаївна
*студентка,
Запорізький національний університет*

DOI: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-367-8-25>

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОТРИМАННЯ ПРИНЦИПУ ОБАЧНОСТІ В СИСТЕМІ НАЦІОНАЛЬНИХ ПОЛОЖЕНЬ (СТАНДАРТІВ) БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ

Принципи ведення бухгалтерського обліку є певним ідейним елементом, на якому ґрунтується організація та ведення бухгалтерського обліку сучасними підприємствами, та одночасно механізмом забезпечення формування якісної інформації про діяльність підприємств, зокрема інформації про їх фінансовий стан та результати діяльності. Так, А. Велш Глен і Г. Шорт Деніел з цього приводу зазначають, що «основоположні концепції бухгалтерського обліку поділяють на п'ять категорій – умовності, принципи, обмеження, елементи фінансової звітності, детальні процедури і практика бухгалтерського обліку, серед яких принципи: собівартість; доходів; погодженості; повного розкриття інформації – займають чільне місце й регулюють таку діяльність загалом» [1, с. 148–149].

Вітчизняні підприємства, здійснюючи організацію та ведення бухгалтерського обліку, мають керуватися принципами, що передбачені Законом України від 16.07.1999 № 996-XIV «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» та національними положеннями (стандартами) бухгалтерського обліку. Останні є групою нормативних документів, спрямованих саме на визначення принципів та методів ведення бухгалтерського обліку, адже «національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку – нормативно-правовий акт, яким визначаються принципи та методи бухгалтерського обліку і складання фінансової звітності підприємствами..., розроблений на основі міжнародних стандартів

фінансової звітності і законодавства Європейського Союзу у сфері бухгалтерського обліку та затверджений центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері бухгалтерського обліку та аудиту» [2].

Принцип обачності є одним із принципів формування фінансової звітності відповідно до норм НП(с)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності». Дотримання зазначеного принципу під час ведення бухгалтерського обліку є надзвичайно важливим чинником забезпечення якісного рівня показників фінансової звітності підприємств, а його сенс полягає в тому, що «методи оцінки, що застосовуються в бухгалтерському обліку, повинні запобігати заниженню оцінки зобов'язань та витрат і завищенню оцінки активів і доходів підприємства» [3].

Дотримання задекларованого принципу обачності потребує чіткого розуміння механізму його реалізації під час виконання конкретних облікових процедур. Відповідно на рівні інших НП(с)БО механізм відповідної реалізації має бути чітко прописаний, конкретизований та уточнений.

Так, НП(с)БО 16 «Витрати» передбачає порядок розподілу загальновиробничих витрат, заснований на класифікації таких витрат на змінні та постійні із відповідними принципах їх розмежування. Далі, «змінні загальновиробничі витрат розподіляються на кожен об'єкт витрат з використанням бази розподілу ..., виходячи з фактичної поточності» [4], а «постійні загальновиробничі витрати розподіляються на кожен об'єкт витрат з використанням бази розподілу ... при нормальній потужності. Нерозподілені постійні загальновиробничі витрати включаються до складу собівартості реалізованої продукції (робіт, послуг) у періоді їх виникнення» [4]. Обмеження розподілу постійних загальновиробничих витрат ставкою за нормальної потужності є методикою реалізації принципу обачності у конкретній обліковій процедурі, адже повний розподіл постійних загальновиробничих витрат на об'єкти витрат в періодах із фактичною потужністю суттєво нижче нормальної (за наявності простоїв) призведе до неадекватного завищення вартості предметів незавершеного виробництва і готової продукції, тобто активів, що свою чергу

суперечить принципу обачності. Звісно НП(с)БО 16 «Витрати» регламентовано лише загальний підхід до зазначеної облікової процедури, практична реалізація принципу обачності на конкретному підприємстві потребує чіткого визначення таких елементів облікової політики, як перелік змінних та постійних загальновиробничих витрат, визначення обсягів нормальної потужності та нормування постійних загальновиробничих витрат за нормальної потужності.

Іншим прикладом практичного механізму забезпечення дотримання принципу обачності є норми НП(с)БО 11 «Зобов'язання», якими передбачено формування забезпечень, якими визнаються «зобов'язання з невизначеними сумою або часом погашення на дату балансу». Надзвичайно поширеним на практиці прикладом таких забезпечень є забезпечення на виплату відпусток працівникам. Відповідно до трудового законодавства, наймані працівники, працюючи, поступово набувають права на відпустки, що мають бути оплачені коштом роботодавця. Саме таким чином і формуються зобов'язання, але час їх погашення та сума в процесі їх поступового формування остаточно наперед невизначені. Відповідно поступово має формуватися забезпечення, що «визначається як добуток фактично нарахованої заробітної плати працівникам і відсотка, обчисленого як відношення річної планової суми на оплату відпусток до загального планового фонду оплати праці з урахуванням відповідної суми відрахувань на загальнообов'язкове державне соціальне страхування» [5]. Якщо ж нехтувати формуванням забезпечення на виплату відпусток, то це призведе до заниження зобов'язань перед працівниками (які об'єктивно перед ними формуються відповідно до трудового законодавства) і до заниження витрат, адже нарахування забезпечення призводить до визнання відповідних витрат, пов'язаних із оплатою праці, як і поточна заробітна плата. Саме тому практична реалізації принципу обачності вимагає формування забезпечення на виплату відпусток. Відсоток, за яким формується забезпечення, є елементом облікової політики. Важливим елементом дотримання логіки формування резерву на оплату відпусток варто

визнати також обов'язкове коригування суми такого резерву на дату річної фінансової звітності.

Підсумовуючи варто зазначити, що дотримання принципу обачності є важливою умовою забезпечення якісного рівня даних бухгалтерського обліку та фінансової звітності в сучасних умовах, адже заниження оцінки зобов'язань та витрат і завищення оцінки активів і доходів здатне призвести до суттєвих викривлень фінансової звітності, прийняття некоректних управлінських рішень і нанесення таким чином фінансових збитків користувачам облікової та звітної інформації. Дотримання принципу обачності потребує чіткого розуміння механізму його реалізації під час виконання конкретних облікових процедур. Елементи такої конкретизації передбачені окремими національними положеннями (стандартами) бухгалтерського обліку, а також потребують від кожного підприємства відповідального ставлення до формування та дотримання облікової політики.

Список використаної літератури:

1. Велш Глен А., Шорт Деніел Г. Основи фінансового обліку / переклад з англійської. Київ : Основи, 1999. 943 с.
2. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні : Закон України від 16.07.1999 р. № 996-XIV. Дата оновлення: 01.01.2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14#Text> (дата звернення: 17.04.2024).
3. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» : Наказ Міністерства фінансів України від 07.02.2013 р. № 73. Дата оновлення: 03.01.2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13#Text> (дата звернення: 17.04.2024).
4. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 16 «Витрати» : Наказ Міністерства фінансів України від 31.12.1999 р. № 318. Дата оновлення: 03.11.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0027-00#Text> (дата звернення: 17.04.2024).
5. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 11 «Зобов'язання» : Наказ Міністерства фінансів України від 30.01.2000 р. № 20. Дата оновлення: 03.11.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0085-00#Text> (дата звернення: 17.04.2024).